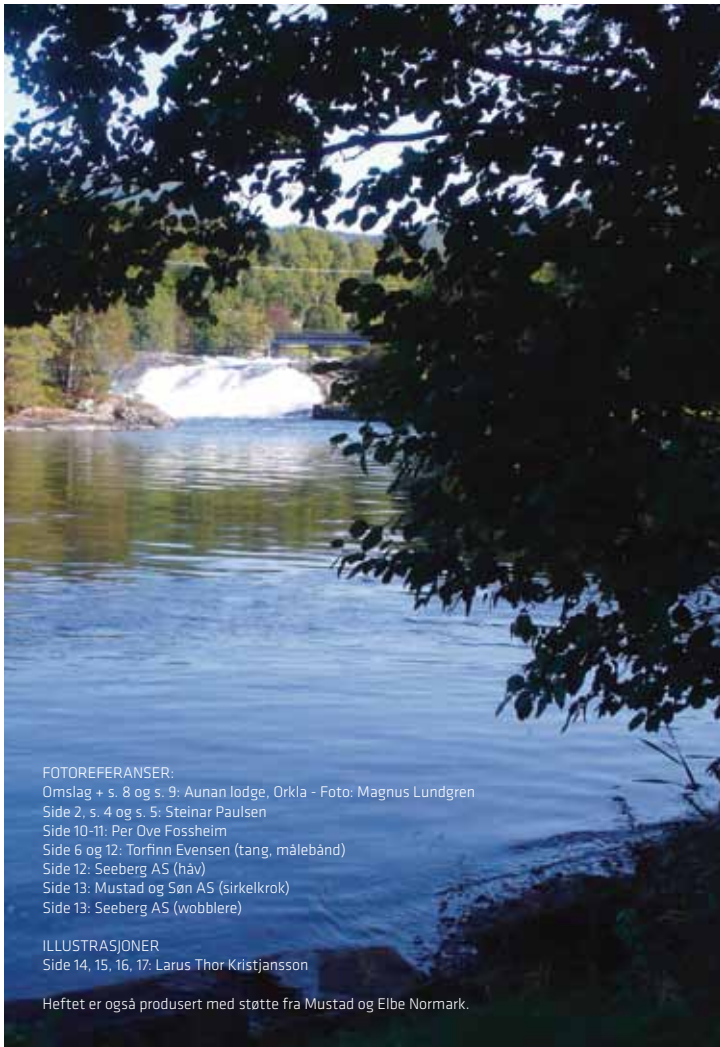

A man with a beard, wearing a blue jacket and an orange cap, is holding a large fish. He is looking towards the camera. The background is a bright blue sky with some clouds and dark trees. The text is overlaid on the image.

GJENUTSETTING AV FISK

– fang og slipp!

Hva?
Hvorfor?
Hvordan?

FOTOREFERANSER:

Omslag + s. 8 og s. 9: Anan Lodge, Orkla - Foto: Magnus Lundgren
Side 2, s. 4 og s. 5: Steinar Paulsen
Side 10-11: Per Ove Fossheim
Side 6 og 12: Torfinn Evensen (tang, målebånd)
Side 12: Seeberg AS (håv)
Side 13: Mustad og Søn AS (sirkelkrok)
Side 13: Seeberg AS (wobblere)

ILLUSTRASJONER

Side 14, 15, 16, 17: Larus Thor Kristjansson

Heftet er også produsert med støtte fra Mustad og Elbe Normark.

GJENUTSETTING AV FISK

Utgitt av:
Norges Jeger- og Fiskerforbund
Norske Lakseelver

Med støtte fra
Direktoratet for naturforvaltning
ved Statens fiskefond.

GJENUTSETTING AV FISK

Fiskeforvaltningen har lange tradisjoner for å rette fisket mot ønskede fiskearter, størrelsesgrupper av fisk, kjønn eller livsstadier. Dette gjøres bl.a. ved å pålegge fiskerne å gjenutsette fisk som er under minstemålet og fisk som er utgytt (vinterstøing).

I vassdrag hvor laksestammen er truet, men hvor sjøørretstammen er tallrik, pålegger fiskereglene gjenutsetting av villaks, mens sjøørret kan beholdes – eller omvendt. Fisk som har åpenbare kjennetegn på at de er rømt oppdrettsfisk er alltid uønsket i vassdrag, og **bør avlives uansett**. Hovedmålet med gjenutsetting er å beskatte fiskebestandene på en best mulig måte, og å gjøre bestandene mer robuste.

Stadig flere sportsfiskere ønsker å sette tilbake fisk selv om de har lov til å beholde fisken. Dette gjelder for eksempel sportsfiskere som ikke ønsker å fylle fangst-kvoten, eller som trives best med å gjenutsette fisken. Uansett hva som er årsaken til at fisken settes tilbake, er det viktig at den enkelte sportsfisker har best mulig kunnskap slik at håndteringen blir mest mulig skånsom for fisken. Dette heftet gir noen tips og råd slik at du skal kunne utføre dette best mulig.

Laksen er i stor grad benyttet som eksempelart i dette heftet, men prinsippene er de samme for andre av våre attraktive sportsfiskearter.

FORBEREDELSE

- anbefalt utstyr

Forbered deg dersom du skal fiske i vassdrag hvor det kan oppstå situasjoner hvor du må gjenutsette fisk!

Fjern mothaker på fiskekroker...

...fil ned, eller klem inn med tang

For å gjøre gjenutsetting av fisk enklere anbefaler vi å:

- Fjerne mothaker på fiskekroker – fil ned eller klem inn med tang.
- Bruke solid fortom som tåler at fisken tas raskt inn mot land.
- Ha krokløsertang tilgjengelig under fisket.
- Bruke sirkelkroker ved meitefiske - disse kroker normalt lengre ut i fiskemunnen.
- Bruke håv med knuteløst, småmasket nett. Håven må være stor nok til å romme fisken godt.

Når fisken kjøres

- Få fisken inn mot land så raskt som mulig - unngå å kjøre fisken så lenge at den blir helt livløs.
- Fin raskest mulig ut hva slags type fisk du har på kroken og om den skal gjenutsettes.

SKAL FISKEN SETTES TILBAKE ELLER IKKE?

Om fisken er under minstemålet, er vinterstøing, eller av andre årsaker tilhører en kategori som etter fiskereglene ikke er fangbar, skal den settes tilbake.

Dersom fiskeren ønsker å gjenutsette fisken, selv om fiskereglene tillater at fisken beholdes, skal fiskens tilstand vurderes først. Fisk som blør fra gjellene, og fisk som ikke får tilbake livskraften skal ikke settes tilbake, selv om planen var å gjenutsette fisken. Fisk som allikevel kommer til å dø, skal avlives på en effektiv måte med slag mot hodet.

Overlever fisken?

Sjansen for at fisken overlever når den settes tilbake avhenger av hvordan den håndteres og om fisken er skadet. Undersøkelser som Norsk institutt for naturforskning gjennomførte i Alta i perioden 1999 – 2003, viser at minst 95% av laks fanget på sportsfiskeredskap overlevde gjenutsetting og var tilstede på gyteplassene om høsten. Kun 4% av laksene ble fanget flere enn en gang. Tilsvarende tall er funnet for fiske etter andre laksefisk og en del hvitfisk.

NÅR FISKEN SKAL GJENUTSETTES

- Ta fisken inn på et sted hvor den ikke skader seg unødige mot steiner, kvist og lignende.
- Ikke gjenuttsett laksefisk når vanntemperaturen er over 18°C.
- Ikke bruk klepp eller tailer.
- Ikke løft fisken unødige ut av vannet – fisken skal helst ha vann rundt seg hele tiden.
- Kontroller fisken uten å løfte den ut av vannet; for eksempel med en hånd rundt halen og en hånd forsiktig under buken foran.
- Pass på så du ikke klemmer fisken. Den kan da få skade på vitale organer.
- Løsne kroken forsiktig med kroklosertang.
- Håndter villaks som nettopp er kommet opp fra sjøen ekstra forsiktig. Tidlig i sesongen er villaksen ekstra utsatt for store skjelltap, med soppinfeksjon som følge.
- Unngå å veie fisken. Anslå størrelsen av fisken med øyemål, eller mål lengden av fisken. Du kan f. eks. sette målemerker på fiskestanga. Du kan senere lese ut av lengde-vekt tabellen hvor tung fisken var.
- Snu fisken på rett kjøll i vannet når kroken er fjernet.
- Hold fisken med snuten mot strømmen, gjerne med en hånd forsiktig rundt halen og en rundt buken foran.
- **Hold fisken stille mens den kommer til hektene.** IKKE før den fram og tilbake i vannet slik man ofte ser, da dette kan skade gjellene. Etter en stund vil fisken forsøke å komme løs. Først da bør den slippes fri.
- Rapportert fangsten som gjenutsatt fisk hos fiskekortselger, eller den som leier ut fisket. **Ved fiske etter anadrom fisk i elv er det krav om slik rapportering!**

UTSTYRET

En trenger stort sett ikke noe spesialutstyr for å bedrive gjenutsetting. Men for å skade fisken minimalt bør en som minimum ha med en krokløsertang, og gå til anskaffelse av en finmasket knuteløs håv som rommer fisken godt.

SIRKELKROK OG WOBBLER

Sirkelkroker har ingen lange tradisjoner i Norge, men det har vist seg å være en ypperlig krok dersom en skal gjenutsette fisk en har fanget på organisk agn. Krokens utforming gjør at den kroker langt ute i kjeften på fisken, og således er lettere å løsne for deg som fisker. Har en i tillegg klemt ned mothaken så er alt gjort etter boka!

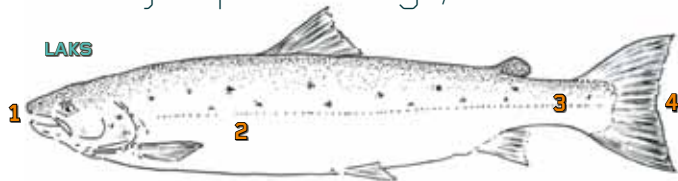
Wobblere fullbesatt med treblekroker gir fort unødige store skader. Erfaringer tilsier imidlertid at wobblere fisker like godt med bare en treblekrok på. Husk også at det bl.a. er begrensninger i hvor mange kroker som kan benyttes under fiske etter anadrome arter.

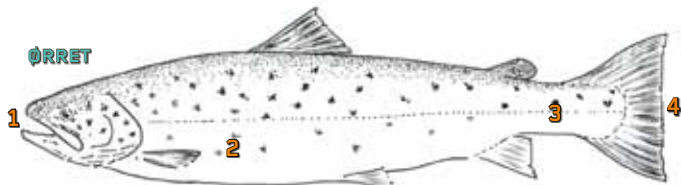
HVORDAN SE

forskjell på laks og ørret

LAKS

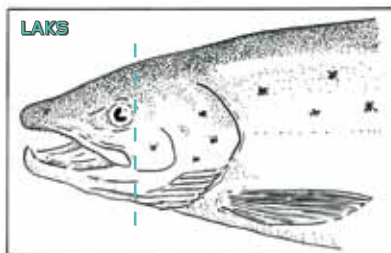

ØRRET

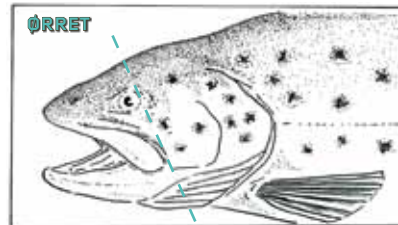
- Munn/øye:** Overkjeven til laks strekker seg ikke lenger bak enn til den bakre kanten av øyet. Overkjeven hos en sjøørret strekker seg godt bak bakre kant av øyet.
- Flekker:** Laks har relativt få mørke flekker under sidelinjen. Sjøørret har mange mørke flekker i dette området.
- Halerot:** Sjøørreten har en relativt bred halerot. Laks har en smal halerot med distinkt overgang til de kraftige finnestrålene, som også gjør at den lettere kan løftes etter halen. Denne forskjellen er særlig påtagelig hos stor laks.
- Halefinnen:** Når laksens halefinne er utspilt, er den konkav i bakkant, dvs. buer innover mot midten av halen. Sjøørretens halefinne er konveks eller rett avskåret når den er utspilt.

LAKS

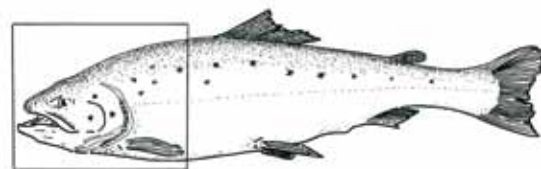

Overkjeven til laks strekker seg ikke lenger bak enn til den bakre kanten av øyet.

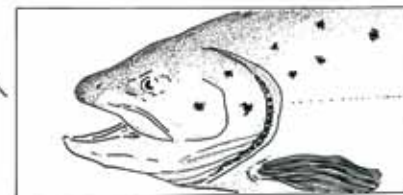
ØRRET

Overkjeven hos en sjøørret strekker seg godt bak bakre kant av øyet.

Oppdrettslaksen har korte og ujevne finnestråler på bryst- og bukfinner og slitt rygg- og halefinne. Gjellelokket er ofte kort slik at en ser bakre kant av gjellene. Kan ha flere prikker, spesielt under sidelinja, enn villfisk. Oppdrettslaks som har rømt som liten, kan imidlertid være vanskelig å skille fra villfisk.

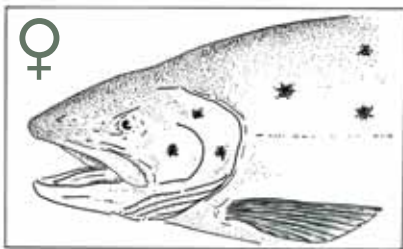

HUNN- OG HANNLAKS

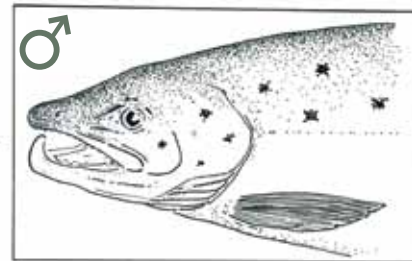
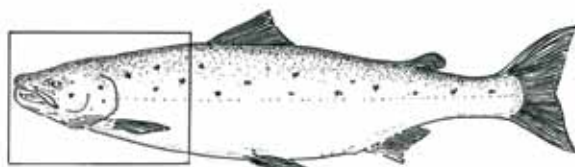
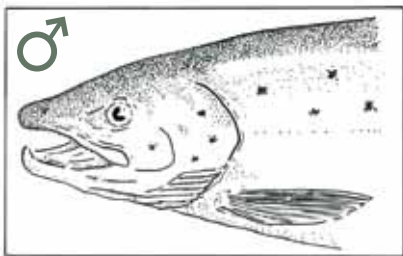
gjennom sesongen

Det kan være vanskelig å skille hanner og hunner av helt nygått laks, men hannene har i motsetning til hunnlaksen normalt en liten krok i underkjeven.

Hannlaksen får ganske raskt en "krok" på underkjeven.

Jo nærmere en kommer høsten og gyting, jo kraftigere blir kroken i underkjeven hos hannlaksen. Hunnlaksen får også en liten krok etter en stund på elva, men aldri så kraftig som hos hannlaksen.

I tillegg begynner hannlaksen ganske tidlig å få kraftigere og mer rødlige fargetegninger enn hunnlaksen. Hunnlaksen blir mer grå/brun utover sesongen, men får aldri så kraftige farger som hannene.

Vinterstøinger er utgytt fisk av dårlig matkvalitet, og bør gjenutsettes.

LENGDE/VEKT TABELL FOR LAKS

Bruk fiskens lengde til å anslå vekten. Vekttabellen nedenfor gjelder for norsk atlantisk villaks og er utarbeidet av Norsk institutt for naturforskning. Lengden måles fra laksens snute til halespiss (total lengde). Tabellen skiller mellom tre typer kroppsfasong hos laks; kort, middels og slank. Dersom laksen er ekstra kraftig eller ekstra slank, kan man gå opp eller ned en klasse.

Type kort:

Dette er en bred lakstype som er tung for sin lengde. Denne laksen finner vi ofte i f.eks. Namsen, Vosso, Målselv, Årøy, m.fl. Alta dekkes også bra av denne klassen, men kan være noe tyngre.

Type middels:

Dette er vår vanligste lakstype fra elver som Gaula, Orkla, Etne, Repparfjord m.fl.

Type slank:

Dette er en tynn lakstype som er lett for sin lengde. Her finner vi en rekke smålaksbestander slik som Figgjo, Årgårdsvassdraget, Norddalselva, m.fl., men også noen få elver med stor laks som for eksempel Skienselva og Numedalslågen. Elvene er gjerne strie og/eller har vanskelige vandringshindre.

LENGDE	VEKT (KG)			LENGDE	VEKT (KG)		
cm	Kort	Middels	Slank	cm	Kort	Middels	Slank
47	1,06	0,98	0,92	69	3,4	3,2	2,9
48	1,13	1,05	0,98	70	3,5	3,3	3,0
49	1,20	1,12	1,04	71	3,7	3,5	3,2
50	1,28	1,19	1,10	72	3,8	3,6	3,3
51	1,36	1,26	1,17	73	4,0	3,8	3,4
52	1,44	1,34	1,24	74	4,2	3,9	3,6
53	1,52	1,42	1,31	75	4,3	4,1	3,7
54	1,61	1,50	1,39	76	4,5	4,3	3,9
55	1,7	1,6	1,47	77	4,7	4,4	4,0
56	1,8	1,7	1,55	78	4,9	4,6	4,2
57	1,9	1,8	1,63	79	5,1	4,8	4,4
58	2,0	1,9	1,72	80	5,3	5,0	4,5
59	2,1	2,0	1,81	81	5,5	5,2	4,7
60	2,2	2,1	1,91	82	5,7	5,4	4,9
61	2,3	2,2	2,0	83	5,9	5,6	5,1
62	2,4	2,3	2,1	84	6,1	5,8	5,2
63	2,6	2,4	2,2	85	6,3	6,0	5,4
64	2,7	2,5	2,3	86	6,6	6,2	5,6
65	2,8	2,6	2,4	87	6,8	6,4	5,8
66	3,0	2,8	2,5	88	7,0	6,7	6,0
67	3,1	2,9	2,7	89	7,3	6,9	6,2
68	3,2	3,0	2,8	90	7,5	7,1	6,5

LENGDE	VEKT (KG)			LENGDE	VEKT (KG)		
	cm	Kort	Middels		Slank	cm	Kort
91	7,8	7,4	6,7	113	14,9	14,3	12,8
92	8,0	7,6	6,9	114	15,3	14,7	13,1
93	8,3	7,9	7,1	115	15,7	15,1	13,5
94	8,6	8,1	7,4	116	16,2	15,5	13,9
95	8,8	8,4	7,6	117	16,6	15,9	14,2
96	9,1	8,7	7,8	118	17,0	16,3	14,6
97	9,4	9,0	8,1	119	17,4	16,7	15,0
98	9,7	9,3	8,3	120	17,9	17,2	15,3
99	10,0	9,5	8,6	121	18,3	17,6	15,7
100	10,3	9,8	8,9	122	18,8	18,0	16,1
101	10,6	10,1	9,1	123	19,3	18,5	16,5
102	11,0	10,5	9,4	124	19,8	19,0	16,9
103	11,3	10,8	9,7	125	20,2	19,4	17,3
104	11,6	11,1	10,0	126	20,7	19,9	17,8
105	12,0	11,4	10,3	127	21,2	20,4	18,2
106	12,3	11,8	10,6	128	21,7	20,9	18,6
107	12,7	12,1	10,9	129	22,2	21,4	19,1
108	13,0	12,4	11,2	130	22,8	21,9	19,5
109	13,4	12,8	11,5				
110	13,8	13,2	11,8				
111	14,1	13,5	12,1				
112	14,5	13,9	12,5				

NORSKE
LAKSEELVER

www.njff.no
www.lakseelver.no
www.dirnat.no